

Aktuelle problemer for fåreholderne i Sydgrønland

af universitetslektor Hans Berg

I 1970 var omkring 150 familier i Sydgrønland beskæftiget ved fåreavl. Langt størstedelen af fåreholderne var grønlandere, mens resten var færingar eller danskere. Brugene, der samlet omfattede godt 32.000 moderfår, varierede betydeligt i størrelse med besætninger på fra en halv snes til over 1000 dyr.

Selv om antallet af brug gennem en længere årrække har været jævnt faldende, således fra ca. 260 i 1948 til ca. 150 i 1970, har den samlede fårebestand dog i samme periode været i jævn vækst. Tendensen har været, at de små brug har udgjort en stadig mindre del af det samlede antal brug.

Den grønlandske fåreavls ekspansionsmuligheder er begrænsede først og fremmest af fjeldgræsningsmulighederne og problemerne med at tilvejebringe et tilstrækkeligt godt og billigt vinterfoder. Der er blandt fåreavls- og landbrugskyndige ikke enighed om, hvor stor en samlet fårebestand det sydgrønlandske fåreavlsdistrikt kan bære. I Det jordbrugsfaglige udvalg for statens forsøgsvirksomhed i Grønland har man gennem flere år været af den opfattelse, at der i området vil

være plads til ca. 60.000 moderfår. Dette skøn, der bygger på beregninger foretaget i Norge, betvivles dog fra forskellige sider. Således har den tidligere leder af landbrugsstationen Uperniviarssuk ved Julianehåb, Louis A. Jensen, i Grønlandsposten (9/11 1972) udtalt, at man nok må sætte tallet betydeligt lavere, en udtalelse der nok skal ses på baggrund af de alvorlige følger af de senere års katastrofevintre. Vinteren 1966/67 kostede således over halvdelen af fårebestanden livet. Omvendt har den islandske fåreavlskyndige Gisli Kristjansson i samme nummer af Grønlandsposten udtalt, at „det er sandsynligt, at fåreholdet i Grønland kan udvides til, at 300–400 fåreholdere kan ernære deres familier på strækningen fra Qagssiarssuk til Frederiksdal (i henhv. Narssaq og Nanortalik kommune, H.B.), blot spredningen er tilstrækkelig, og intet område 'overbefolkes' af får.“

Den vigtigste produktionsfaktor for fåreavlen er jord. Udnyttelsen af jorden foregår dels kollektivt dels individuelt. Distriktet er opdelt i naturligt afgrænsede fjeldgræsningsområder, inden for hvilke som regel flere fåreholdere sam-

tidigt har deres får gående i langt størstedelen af året. Ingen fåreholder har særrettigheder inden for et sådant kollektivt udnyttet område, og enhver har idag lov til at have det antal dyr, som han ønsker. Fåreholdere, der udnytter det samme fjeldgræsningsområde, arbejder sammen om at gennemføre de nødvendige fåresamlinger og afholder i fællesskab udgifterne til opførelse og vedligeholdelse af samlefolde, fåresamlingshytter, spærrehegn og lign. Midlerne hertil tilvejebringes i reglen ved salg af lam, der ikke har kunnet ejeridentificeres, og som derfor tilhører den lokale fåreholderforening.

Mens man fortsat går ind for, at fjeldgræsningen skal være fællesgræsning, er der inden for det sidste år fremsat forslag om at standse den frie adgang til fjeldgræsning. Det er tanken, at man ved at sætte grænser for hvor mange får, der må være inden for et givet fjeldgræsningsområde, skal søge at forhindre en nedbidning af fjeldvegetationen, der kan resultere i erosion og dermed i en generel forringelse af betingelserne for fortsat fåreavl. Dette forslag er endnu ikke færdigbehandlet, hvorfor fjeldgræsning stadig er fri og fælles.

Den individuelle udnyttelse af jord består i, at den enkelte fåreholder, efter af kommunalbestyrelsen at have fået overdraget et areal, opdyrker dette til eget brug. Arealoverdragelsen sker i henhold til et regulativ fra 1929 om overdragelse af jord til landbrugsformål, af hvilket det fremgår, at det alene er brugsretten der overdrages, og at misligholdelse af det tildelte areal kan medføre fratagelse af brugsretten. I 1970 androg de individuelt udnyttede arealer, d. v. s. egentligt kulti-

verede marker og høsletarealer, ialt ca. 100 ha.

Der har indtil i dag været principiel enighed såvel blandt fåreholderne som blandt fåreavlskonsulenter og medlemmer af Det jordbrugsfaglige udvalg om, at det nødvendige vinterfoder til fårene skulle skaffes tilveje først og fremmest gennem opdyrkning i Grønland. I overensstemmelse hermed blev der indkøbt moderne, kraftigt opdyrkningsmateriel til landbrugsstationen, ligesom der til denne station blev knyttet en egentlig opdyrkningskonsulent. I et udkast til vedtægter for husdyrhold i Grønland opererer man med et krav om, at hver enkelt fåreholder skal råde over 1 hektar opdyrket jord pr. 100 dyr, hvilket anses for tilstrækkeligt til at sikre fårebestanden det nødvendige grovfoder. I 1969 vedtoges en ny lov om støtte til erhverv i Grønland; denne lov betød væsentligt bedre muligheder for fåreholderne til at opnå lån til investeringer i bl. a. nyopdyrkning.

Under indtryk af den igangværende klimaændring, der muligvis vil kunne true høstudbyttet, er der imidlertid nu fra fåreavlskonsulenternes side blevet sat spørgsmålstegn ved rentabiliteten af opdyrkning i forhold til indkøbt foder. Noget tyder dog på, at de fåreavls- og landbrugsyndige ikke lige med det første vil kunne nå til enighed om, hvorledes vinterfoderproblemet bedst løses. Da yderligere kultivering af jord derfor sandsynligvis fortsat af nogle, vel ikke mindst fåreholderne, vil anses for at være den mest realistiske løsning på vinterfoderproblemet, vil det være på sin plads her at se lidt nærmere på forløbet og effekten

Fårene er blevet drevet ned til bygden for at blive fodret. I folden skilles fårene efter ejermærke, hvorefter hver enkelt fåreholder selv sørger for fodringen af sine dyr. Igaliko, januar. Fot.: Hans Berg 1971.

af de senere års opdykningsaktivitet i fåreavlsdistriktet.

Man ser, at denne aktivitet, alle gode intentioner til trods, har haft visse utilsigtede virkninger, som det vil være godt at tage ved lære af, såfremt man også fremover vil søge vinterfoderproblemet løst gennem nyopdykning.

Det har vist sig, at den øgede konsulentbistand og den, sidst gennem den nye erhvervsstøttelov væsentligt bedre adgang til finansiel bistand til udvikling og konsolidering af fåreavlserhvervet har virket således, at det kun er blevet en mindre, som regel i forvejen relativt velbjerget gruppe af fåreholdere, som reelt har nydt godt af denne offentlige bistand.

Denne udvikling var vel i nogen grad at forudse. Det trods alt begrænsede opdykningsmateriel og -mandskab blev sat ind på de brug, som først meldte sig med ansøgninger til erhvervsstøtten. Og de, der meldte sig med ansøgninger, var de fåreholdere, som i forvejen havde de store fårebestande, eller som havde den fornødne indsigt i teknologiske udviklingsmuligheder og forståelse for driftsøkonomiske forhold.

En følge heraf blev, at der etableredes en nærmere faglig – og social – kontakt mellem landbrugsstationen og de, som man har kaldt progressive fåreholdere end mellem stationen og de faktisk, eller måske kun tilsyneladende, mindre pro-

gressive små og mellemstore fåreholdere. Dette forhold har øget risikoen for en stadigt mere markant økonomisk ulighed blandt fåreholderne, som det kun vil være muligt at modvirke gennem en egentligt opsøgende konsulentvirksomhed og gennem en erhvervsstøttepolitik, der i højere grad end tilfældet er idag tager sigte på en ligelig fordeling af det offentliges finansielle bistand.

Indtil det efter finansudvalgets rejse i fåreavlsdistriktet sommeren 1970 blev besluttet, at landbrugsstationen Uperniviarssuk ikke længere skulle drives af staten under KGH, var det overladt stationen at tilrettelægge og gennemføre nyopdyrkningerne hos de private fåreholdere. Opdyrkningsarbejdet kunne imidlertid ikke tilrettelægges så rationelt og effektivt, som ønskeligt var, når man tog i betragtning, at det store flertal af fåreholdere til stadighed måtte kæmpe med deres uløste vinterfoderproblemer. Opdyrkningsarbejdet måtte foregå snart på den ene snart på den anden lokalitet, afhængig af hvor der tilfældigvis var en fåreholder, som havde søgt og fået bevilget erhvervsstøttelån. Med de ugunstige transport- og arbejdsbetingelser risikerede man derfor at spille megen tid i den i forvejen korte sæson.

Idag er nyopdyrkning af den samfundsejede jord i sidste ende afhængig af den enkelte fåreholders initiativ. Erfaringerne har vist, at dette har medvirket til en forsinkelse af den helt nødvendige konsolidering af de enkelte brug, og samtidigt har det bevirket, at den finansielle og konsultative bistand ikke er kommet et tilstrækkeligt stort antal fåreholdere til nytte.

Hvis en intensivering af opdyrkningen fortsat må anses for at være i hvert fald een af måderne at løse den grønlandske fåreavls vinterfoderproblemer på, må tilrettelæggelsen af dette arbejde kunne ske på en måde, som sikrer såvel en effektiv udnyttelse af det offentliges bistand som en ligelig fordeling af denne bistand mellem så mange af de involverede som muligt.

Jeg skal til slut her gengive et skitseforslag til en alternativ procedure ved den fremtidige opdyrkning, som jeg i en redegørelse af maj 1972 har fremsat over for grønlandsrådets sekretariat. Forslaget, der er baseret på iagttagelser fra mit 15 måneders studieophold i fåreavlsdistriktet i perioden 1969–1971, har som nogle af sine vigtigste forudsætninger 1) at Grønlands jord også i fremtiden vil være samfundsejet, 2) at tildeling af brugsret til jord fortsat vil sortere under kommunalbestyrelserne samt 3) at langt størstedelen af den fremtidige opdyrkning sker med finansiell og konsultativ støtte fra det offentlige gennem erhvervsstøtten.

Mit forslag til en alternativ procedure lyder, kort formuleret, således:

Kommunalbestyrelsen udarbejder sammen med konsulenterne og fåreholdernes faglige sammenslutninger en samlet plan for opdyrkningsindsatsen i fåreavlsdistriktet.

De samme instanser foretager herefter en prioritering af de enkelte opdyrkningsarbejder. Man bør her tilstræbe, at opdyrkningen tilrettelægges således, at man opdyrker alt, hvad der skønnes lønsomt at opdyrke i et fjordkompleks, førend man fortsætter til et andet fjordkompleks.

Høstet på hjemmemark i Igaliko, august.

Fot.: Hans Berg 1970.

På grundlag af den hermed opstillede arbejdsplan indsender kommunalbestyrelsen ansøgning til erhvervsstøtten om bevilling til opdyrkningens gennemførelse. Den daglige administration af det bevilgede overdrages til konsulenten i egenkab af ansvarlig projektleder.

I god tid forud for opdykningsarbejdets igangsættelse inddrages fåreholderne på den pågældende lokalitet i planlægningen af arbejdet samt i udarbejdelsen af en skitse til en opdeling af det nyopdyrkede land i lodder, der må skønnes tilstrækkeligt store til, at de hver for sig kan dække et brugs behov for hjemmedyrket foder.

De lokale fåreholdere skal deltage aktivt i opdykningsarbejdet som lønnet arbejdskraft.

Efter endt opdyrkning af den pågæl-

dende lokalitets samlede opdyrkelige areal indgår fåreholderne enkeltvis eller en bloc, som produktions-cooperativ, en forpagtningsaftale med den pågældende kommune.

Forpagtningsafgiften bør være den samme over hele fåreavlsdistriktet (dog varierende i den udstrækning som forskelligheder i jordens bonitet, trafikale placering og lign. gør det rimeligt).

Jorden bør fortsat være samfundsejet, således at det som idag kun er brugsretten, der tildeles de aktive erhvervsudøvere på forpagtningsbasis. Ophører brugsretindehaveren med at være fåreholder, bør hans sønner (eller andre nære slægtninge), der har været aktivt engageret i brugets drift, have første ret til at overtage forpagtningen af jord.

Spørgsmålet om kommunalbestyrelser-

nes rolle i tilrettelæggelsen og finansieringen af opdyrkningen samt i den efterfølgende bortforpagtning af jordlodderne er af politisk karakter. Nogle vil måske derfor mene, at dette spørgsmål ikke direkte vedrører de løbende drøftelser af, hvorledes man bedst opnår en driftsøkonomisk konsolidering af de enkelte fåreholderbrug. Men da kontrol over jord under alle omstændigheder er et problem af stor politisk betydning for samfundet, og da kommunalbestyrelserne – og landsrådet – i forvejen er stærkt involveret i erhvervets økonomiske anliggender, hvilket ikke mindst de sidste års alvorlige katastrofevintre har vist, forekommer det mig naturligt, at disse lokale, grønlandske instanser, i højere grad end tilfældet har været, bliver draget ind i fåreavlens videre udvikling.

Et sådant skridt må da også synes så meget mere naturligt og nødvendigt, som hverken staten eller fåreholderne organisationer længere har nogen direkte indflydelse på udnyttelsen af det specielle opdykningsmateriel, som i sin tid blev anskaffet til landbrugsstationen. Samtidig med at driften af stationens fårebrug blev overladt til fåreholderne selv (den daglige drift forestås af en af konsulenterne), solgtes opdykningsmaterialet til private grønlandske erhvervsdrivende. Denne privatisering har vanskeliggjort en politisk styring, der ellers synes at være påkrævet ikke mindst nu, hvor vanskelighederne med at sikre blot de allerede eksisterende brug bliver stadigt mere åbenbare.